

ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ

ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งในด้านการพัฒนาระบบการศึกษา
ด้านการบริหารงานซึ่งท่านได้รับตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัย
คณบดีคณะศิลปศาสตร์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และรักษาการ
อธิการบดี อีกทั้งยังเป็นนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถที่
เด่นชัดเป็นที่ยอมรับทั่วไปในระดับนานาชาติ ท่านเป็นผู้ทำให้
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะศิลปศาสตร์มี
ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการจนเป็นที่รู้จักในวงการอุดมศึกษา
ในหมู่นานาชาติประเทศในทุกวันนี้

กำเนิดคณะศิลปศาสตร์

อาจารย์อดุล เป็นผู้ริเริ่มและวางโครงการปฏิรูประบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ ซึ่งเปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2505 และกำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องผ่านการศึกษาวิชาพื้นฐาน ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษที่คณะนี้ก่อนที่จะแยกไปศึกษาวิชาเฉพาะด้านตามคณะต่างๆ ต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความรู้ความเข้าใจในสภาพสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ตลอดจนเข้าใจในความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องที่วิทยาการสาขาต่างๆ มีต่อกัน ตามอุดมการณ์การศึกษาที่ท่านเห็นว่า ภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมิได้จำกัดอยู่กับการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ยังต้องช่วยสร้างช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้มีความคิดอ่าน รู้จักแก้ปัญหาและดำเนินชีวิตในทางที่ชอบ รู้จักหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมส่วนรวม

คณะศิลปศาสตร์ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2504 ตามพระราชกฤษฎีกาเบกษา เล่มที่ 78 ตอนที่ 106 วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2504 โดยให้เหตุผลในการประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่า “เพื่อให้ นักศึกษาชั้นปริญญาตรีมีความรู้ภาษาต่างประเทศและความรู้ทั่วไปใน ด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ให้สูงเพียงพอก่อนที่จะเข้าศึกษาแขนงวิชาเฉพาะด้าน ซึ่งจัดสอนอยู่ในคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”

คณะศิลปศาสตร์ได้เริ่มจัดการเรียนการสอนในปี พ.ศ.2505 โดยกำหนดให้นักศึกษาที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทุกคนต้องศึกษาวิชาในหลักสูตรพื้นฐานก่อน 2 ปีแรก ซึ่งประกอบด้วยหมวดวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ ก่อนเข้าศึกษาในแขนงวิชา เฉพาะด้านในชั้นปีที่ 3 ซึ่งจัดสอนอยู่ในคณะต่างๆ ในขณะนั้นคือ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ นอกจากการเปิดสอนหลักสูตร วิชาพื้นฐานทั่วไปในปี พ.ศ.2505 แล้วคณะศิลปศาสตร์ยังได้ เปิดสอนระดับปริญญาตรีโดยได้ผลิตบัณฑิตรุ่นแรกของคณะ ศิลปศาสตร์ในปี พ.ศ.2508 จำนวน 71 คน จากสาขาวิชาต่างๆ ดังนี้ สาขาคณิตศาสตร์ สาขาบรรณารักษศาสตร์ สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ สาขาวิชาสถิติ

เมื่อก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์แล้ว ท่านอาจารย์อดุล ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณบดีคนแรก และอยู่ในตำแหน่งนี้ถึง 12 ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ.2505-2517 ซึ่งระหว่างที่ดำรงตำแหน่งอยู่นั้น ท่านให้ความเอาใจใส่ต่อคณาจารย์ นักศึกษา บุคลากร อย่าง ไกล่ล้น

หลักสูตรพื้นฐานทั่วไป

ในเรื่องการวางหลักสูตรพื้นฐานปีหนึ่งด้าน Liberal Arts นี้ ท่านศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ ได้ให้สัมภาษณ์เรื่อง หลักสูตรศิลปศาสตร์ไว้ในหนังสือ ศิลปศาสตร์ 30 ปี พ.ศ.2505-2535 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าความคิดของท่านนั้น แม้เวลาจะล่วงเลยมานานเท่าไร ก็ยังคงเป็นจริงและทันสมัยอยู่จนถึงบัดนี้

“...ผมได้พิจารณาเห็นว่าระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในประเทศไทยนั้น โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในโรงเรียนก่อนเข้ามหาวิทยาลัย การศึกษาของเรายังเป็นไปในรูปที่ไม่ได้สร้างคนให้รู้จักใช้ความคิด ระบบการศึกษาของเราทั้งระบบเป็นระบบที่ใช้ความจำท่องบ่น... ครูปาอาจารย์เปรียบเสมือนเอาช้อนตักแล้วป้อนอาหารให้ ตลอดเวลาจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา... นี่ในทัศนะที่ถูกต้องในปรัชญาของการศึกษามีใช่เป็นการศึกษา แต่เป็นการสอนให้คน เรียนรู้แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้คิด ไม่ได้ให้มีวิชาการบรรยาย เพราะฉะนั้นไม่ใช่ว่าการสร้างให้บุคคลที่อยู่ในอนาคตจะออกไปเป็นผู้นำไปเป็นคนซึ่งจะรับผิดชอบในการตัดสินใจ...”

วัตถุประสงค์ที่จะให้นักศึกษาทุกคนผ่านหลักสูตรพื้นฐาน
ก่อนที่เรียนหลักสูตรเฉพาะสาขาที่ตนเลือกนั้นก็เพื่อ

“...ปูพื้นฐานในแง่ที่ให้ความรู้ทั่วไป สร้างวิจารณญาณ
กระตุ้นให้เกิดความคิดอ่าน และให้มีความรู้สึกรับผิดชอบในสังคม
เน้นความต่อเนื่องหรือคุณประโยชน์ของสาขาวิชาเฉพาะด้านที่
สัมพันธ์อยู่กับสังคมกับสิ่งต่างๆ... ยังมีปัญหาอยู่ที่คนยังไม่เข้าใจ
ในปรัชญาการศึกษาแบบนี้ จึงมีการเรียกร้องว่าหากมาศึกษา
วิชาพื้นฐาน นักศึกษาจะมีวิชาเฉพาะด้านน้อยลงเพราะมีเวลา
ศึกษาน้อย แต่ที่แท้จริงแล้วการศึกษานั้นไม่ใช่การเข้าไปรู้
ข้อเท็จจริงในทุกอย่างในทุกวิชา เนื้อหารายละเอียดนั้นพอสอบเสร็จ
ก็ลืม สิ่งที่ดีดอยู่นั้น ถ้าเราสามารถจัดระบบการศึกษาได้ถูกต้องแล้ว
คือสาระสำคัญที่เป็นหลักของวิชานั้น เมื่อเข้าใจแล้วก็ไปหา
ความรู้เพิ่มเติมต่อได้อีกมากมาย สามารถวิจารณ์ วิเคราะห์
และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง... มาวิเคราะห์ดูกันจริงๆ แล้ว
บุคคลที่ได้ศึกษาวิชาด้านหนึ่งด้านใดออกไปแล้ว และทำงาน
ในสายวิชาชีพที่เรียนมา ในที่สุดก็จะมาถึงจุดๆ หนึ่งที่ไม่ได้ใช้
วิชาเฉพาะ แต่จะมาทำงานบริหารที่ต้องรับผิดชอบในการ
ตัดสินใจ และเป็นผู้นำ ยิ่งในสังคมสมัยใหม่เป็นสังคมที่มีความ
เคลื่อนไหวทางสังคมอย่างมาก การสร้างคนออกไปทำงานเฉพาะ
อย่างเดียวไม่ถูกต้อง ต้องสร้างคนที่สามารถปรับตัวไปทำงานอะไร
ก็ได้... จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปูพื้นฐานให้ผู้สำเร็จการศึกษา
ออกไป เป็นผู้มีความเข้าใจ รู้จักใช้วิจารณญาณ สามารถตัดสินใจ
ด้วยการใช้ความคิดวิเคราะห์เรื่องราวต่างๆ รอบด้าน...”

คำประกาศเกียรติคุณ
ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ
ในโอกาสรับพระราชทานปริญญา
ศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2523

ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ สำเร็จการศึกษา
ธรรมศาสตร์บัณฑิต ปี พ.ศ.2489 ปริญญาโทจากมหาวิทยาลัย
ยอร์จทาวน์ ปี พ.ศ.2490 และปริญญาเอกทางกฎหมายระหว่าง
ประเทศและการทูต ในปี พ.ศ.2496 เป็นผู้ที่ได้ทำคุณประโยชน์
อย่างมากให้แก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งในด้านการพัฒนา
ระบบการศึกษา และด้านบริหารงานมหาวิทยาลัย เป็นผู้ริเริ่ม
ตั้งคณะศิลปศาสตร์ขึ้นและเปิดการศึกษาในปี พ.ศ.2505 เป็น
มหาวิทยาลัยแรกที่ได้จัดให้มีการสอนหลักสูตรพื้นฐานจนเป็น
ต้นแบบให้มหาวิทยาลัยอื่นๆ ได้จัดให้มีการสอนหลักสูตรดังกล่าว
ตามมา

ท่านเคยดำรงตำแหน่งบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ในหลายยุคสมัย ที่สำคัญคือ เป็นคนบดเคี้ยวคณะศิลปศาสตร์คนแรก
และมีความเอาใจใส่ต่อคณาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษา
ตลอดจนการพัฒนาหลักสูตรของคณะจนได้พัฒนาและเจริญ
ก้าวหน้าดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตลอดระยะเวลาที่ท่านรับราชการ
ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ท่านได้ทำการสอนและวิจัย
ทั้งในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่างๆ ภายในประเทศ
และต่างประเทศ ตลอดจนเสนอบทความในการประชุมสัมมนา
นานาชาติเป็นประจำ นอกจากท่านจะดำรงตำแหน่งบริหารและ
วิชาการในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ท่านยังเป็นอธิการบดี
มหาวิทยาลัยศิลปากรด้วย

ทางด้านบริหารกิจการนักศึกษา ท่านเป็นผู้ริเริ่มปฏิรูป
กิจการสโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยจัดแบ่ง
กิจกรรมสโมสรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกเป็นชุมนุมต่างๆ
มีนักศึกษาเป็นสมาชิกทำการเลือกตั้งตำแหน่งการบริหารต่างๆ
จนเป็นเบื้องต้นของการพัฒนาการบริหารกิจกรรมนักศึกษาจนถึง
ปัจจุบัน

ตำแหน่งนอกเหนือจากปฏิบัติราชการประจำและการเป็นกรรมการทั้งโดยตำแหน่งและโดยความสามารถเฉพาะตัวของท่านนั้นมีจำนวนมากเกินกว่าจะพรรณนาได้ ท่านเป็นผู้รอบรู้เพียบพร้อมด้วยสติปัญญา ความนึกคิด และท่านสามารถนำความรู้ที่ท่านมีอยู่มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษาและระบบราชการที่ท่านเกี่ยวข้องอยู่ได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ ควรอย่างยิ่งที่จะได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเป็นเกียรติแก่ ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ สืบต่อไป

ลานโพ

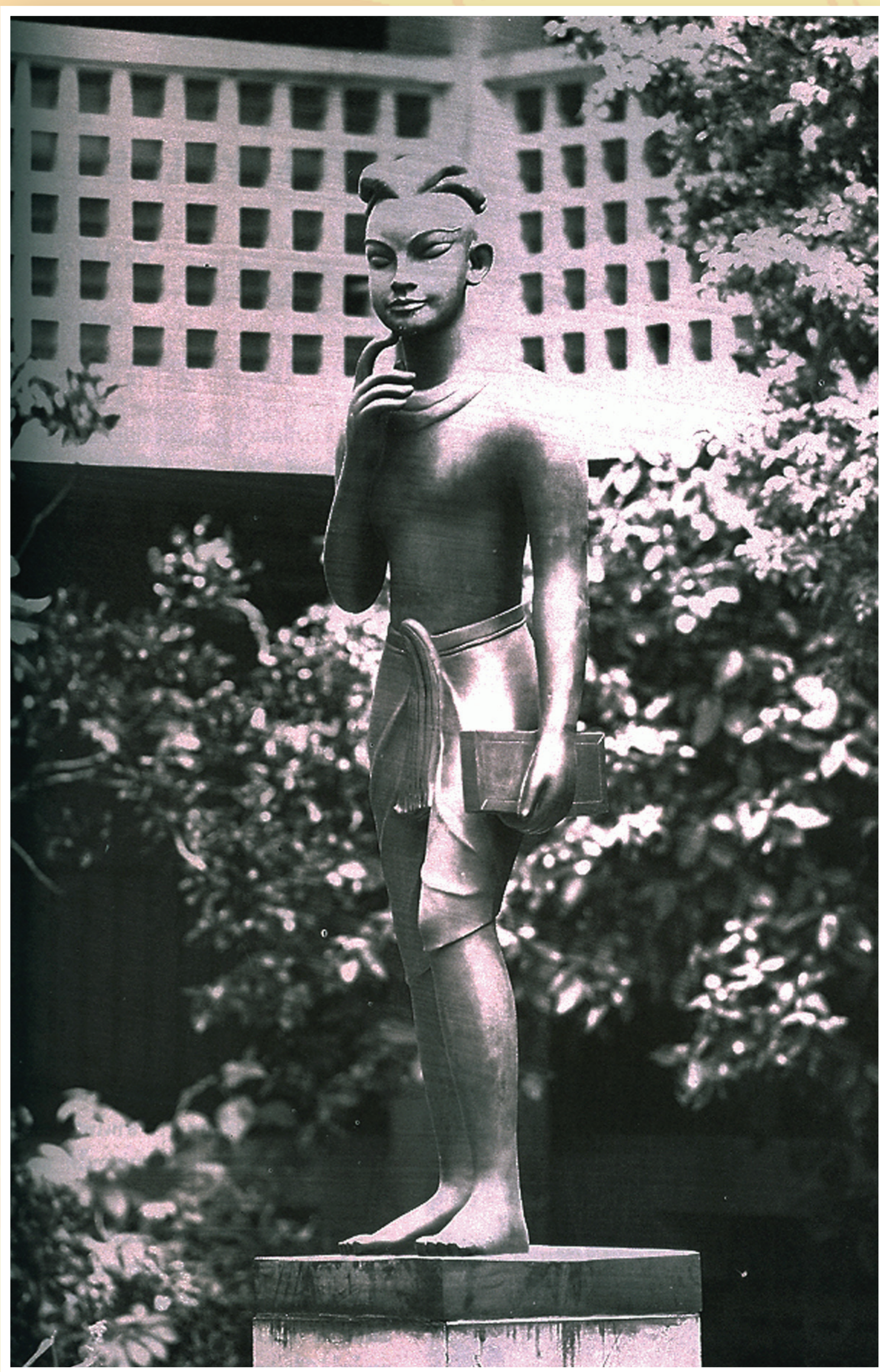
ตึกโดมคือสัญลักษณ์ของธรรมศาสตร์ ลานโพก็เป็นศูนย์รวมของนักศึกษาธรรมศาสตร์ หลังการสอบทุกภาคจะมีพวงมาลัยและผ้าผืนใหม่หลากสีวางที่โคนต้นโพหน้าคณะศิลปศาสตร์ นักศึกษามักนัดพบกันที่ลานโพเพราะเป็นทางผ่านจากประตูพระอาทิตย์ไปท่าพระจันทร์ ลานโพเป็นที่บันทึกประวัติศาสตร์อันโชกโชนของการเรียกร้อง

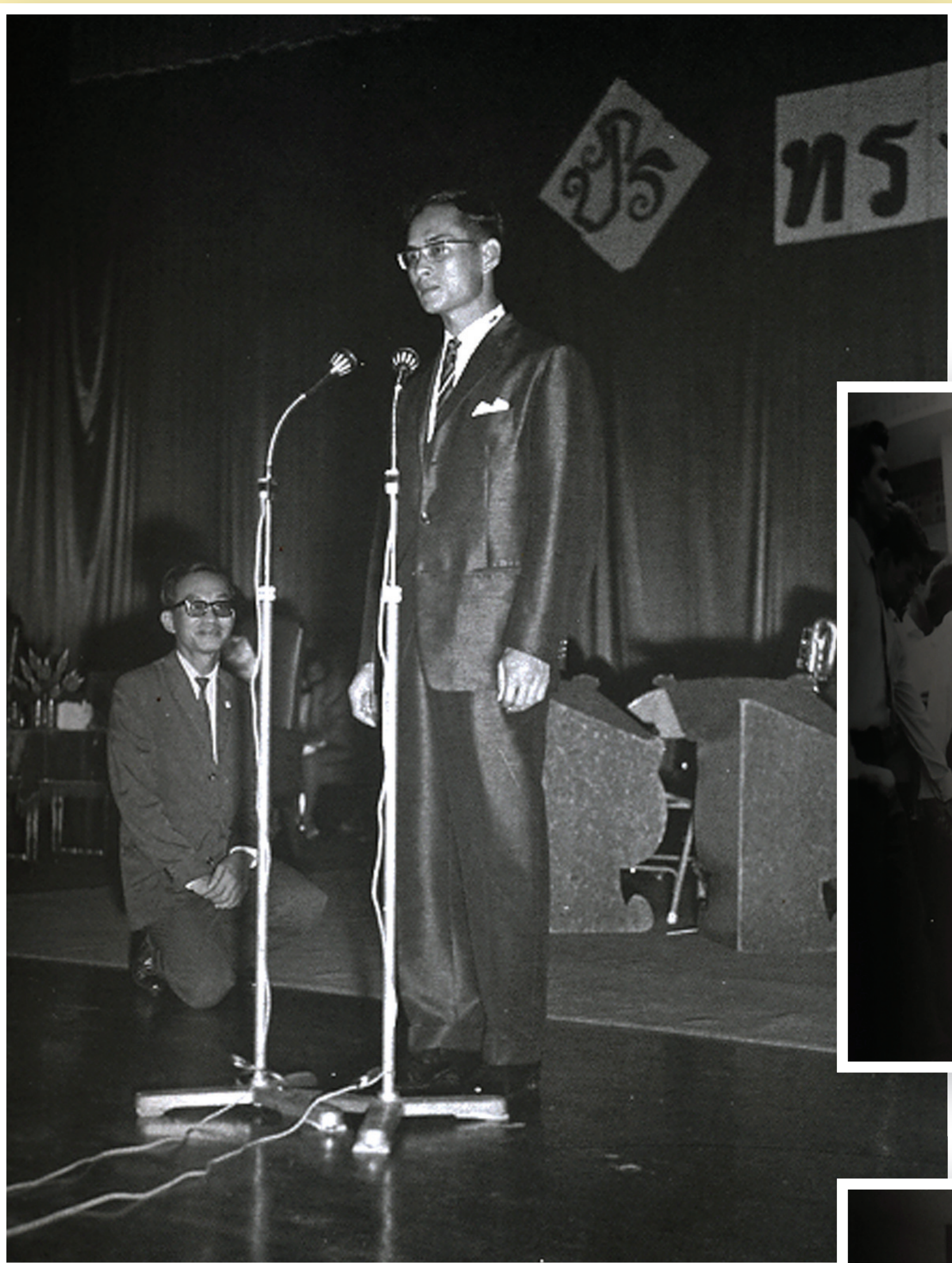
ทางการเมืองของนักศึกษาและประชาชนมาหลายรัฐบาล และที่ธรรมศาสตร์มีลานโพมาจนทุกวันนี้ ก็เพราะอาจารย์อดุลไม่ยอมให้ตัดต้นโพที่ขึ้นอยู่แล้ว ณ บริเวณที่จะสร้างอาคารคณะศิลปศาสตร์ โดยให้สร้างอาคารไปพร้อมกับอนุรักษ์ต้นไม้ไว้อย่างดี

จิ้งห่อง

สัญลักษณ์ประจำคณะศิลปศาสตรที่นักศึกษาชาว
ธรรมศาสตร์ทุกคนรู้จักดีคือ ประติมากรรมรูปหล่อโลหะสำริด
ที่ยืนอยู่ในสวนของคณะซึ่งได้รับการตั้งชื่อโดยนักศึกษาว่า
“จิ้งห่อง” รูปประติมากรรมนี้ ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ
เป็นผู้ให้ความคิด โดยเริ่มจากประติมากรรม “The Thinker”
ของศิลปินชาวฝรั่งเศส Auguste Rodin แต่รูปปั้น The Thinker
ไม่กลมกลืนกับอักษรไทยที่ประดับบนผนังตึก อีกทั้งการ
ขออนุญาตผลงานมีลิขสิทธิ์เป็นเรื่องยุ่งยาก จึงได้ขอให้อาจารย์
เขียน ยิ้มศิริ ศิลปินชั้นเยี่ยม สาขาจิตรกรรม กรมศิลปากร
ออกแบบสร้างรูปปั้นที่มีเอกลักษณ์แบบไทยและแสดงอารมณ์
เช่นเดียวกับ The Thinker หลังจากที่ได้ปรึกษาปรับเปลี่ยน
แบบร่างหลายครั้งก็ได้รูปคนยืนมองไปที่ตัวอักษรสุโขทัยที่ผนังตึก
มีลักษณะเป็นศิลปะสมัยสุโขทัย มือซ้ายถือหนังสือแสดงความ
ใฝ่รู้รักการศึกษา มือขวาเอานิ้วแตะคางเป็นท่ากำลังใช้ความคิดที่
คนไทยมักจะทำกัน เท้าซ้ายย่างไปข้างหน้าเลียนแบบพระพุทธรูป
ปางลีลาแสดงถึงพัฒนาการต่อไปไม่หยุดยั้ง ทั้งหมดแสดงถึง
คุณสมบัติของนักศึกษา คือ เมื่ออ่านหรือศึกษาแล้วต้องคิด
คิดแล้วเกิดปัญญา แล้วใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาตนเองให้เจริญ
ก้าวหน้าต่อไป

วันทรงคนตรี

เป็นวันที่นักศึกษาธรรมศาสตร์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2506 ถึง 2516 รอคอยประดุกข้าวคอยฝนที่จะได้เข้าเฝ้าใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าฟ้าอย่างอบอุ่น และภาพที่คุ้นตาประทับใจนักศึกษาก็คือ อาจารย์อดุล ทำหน้าที่พิธีกรกราบบังคมทูลเรื่องราวต่างๆ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงมีพระราชดำรัสตอบอย่างไม่ถือพระองค์เรียกเสียงหัวเราะสดชื่นจากหมู่่นักศึกษาเสมอๆ การที่ชาวธรรมศาสตร์มีวันอันเป็นมงคลเช่นนี้ได้ก็เพราะ ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ ได้กราบบังคมทูลฯ ขอพระราชทานพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เช่นเดียวกับที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบ้างจนเป็นประเพณีติดต่อกันมาถึงสิบเอ็ดปี

ศิษย์รำลึกถึงครู

“...อาจารย์เป็นบุคคลที่มีค่าต่อสังคมไทย อาจารย์มีความรู้ความสามารถประสบการณ์ที่จะทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมไทยได้อีกมากมาย...”

นภค ชวาลกร (พาณิชยศาสตร์และการบัญชี)

“...ท่านเป็นบุคคลที่สังคมให้ความเคารพนับถือ ทั้งศิษย์และประชาชนทั่วไป ปัจจุบันศาสตราจารย์ ดร.อดุล เป็นบุคคลที่ยังให้คำแนะนำ ปรีกษา และช่วยเหลือกับศิษย์ด้วยดีโดยตลอด...”

ชัยจิตร รัชขจร (รัฐศาสตร์)

“เมื่อผมเป็นนักศึกษา 35 ปีก่อน อาจารย์สอนพวกลูกศิษย์ว่า “เราต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เหมือนนักรบโรมัน มิให้ใครมาดูหมิ่น...”

สวัสดี รัฐพิทักษ์สันติ (รัฐศาสตร์)

“ท่านอาจารย์ ดร.อดุล เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ท่านก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สิ่งที่อาจารย์ทำอาจารย์สร้าง มีมากมายที่สังคมไทยควรภาคภูมิใจในความอัจฉริยะและความคิดริเริ่มตลอดจนความมีคุณธรรมของอาจารย์”

วิรัช ปันทุกำพล (เศรษฐศาสตร์)

“ท่านอาจารย์ ดร.อดุล เป็นผู้รอบรู้ในทุกเรื่อง ฟังท่านอาจารย์พูด อาจารย์สอนได้อย่างมีรู้เบื่อ อาจารย์มีแนวคิดที่กว้างไกลและมีแนวทางที่ชัดเจนในการทำงาน สิ่งที่อาจารย์คิดอาจารย์ทำเป็นแนวทางที่ศิษย์จดจำ และถือเป็นตัวแบบที่สำคัญเพราะทุกอย่างเป็นประโยชน์ต่อสังคม”

ยุพา วงศ์ไชย (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์)

“อาจารย์ท่านแรกของการศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์คือ ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ ปุชนียบุคคล
ของพวกเราชาวธรรมศาสตร์ ศิษย์ระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่
ของท่านซึ่งได้ปูทางชีวิตให้ได้รับความสำเร็จในหน้าที่การงาน
และครอบครัว ณ ปัจจุบัน”

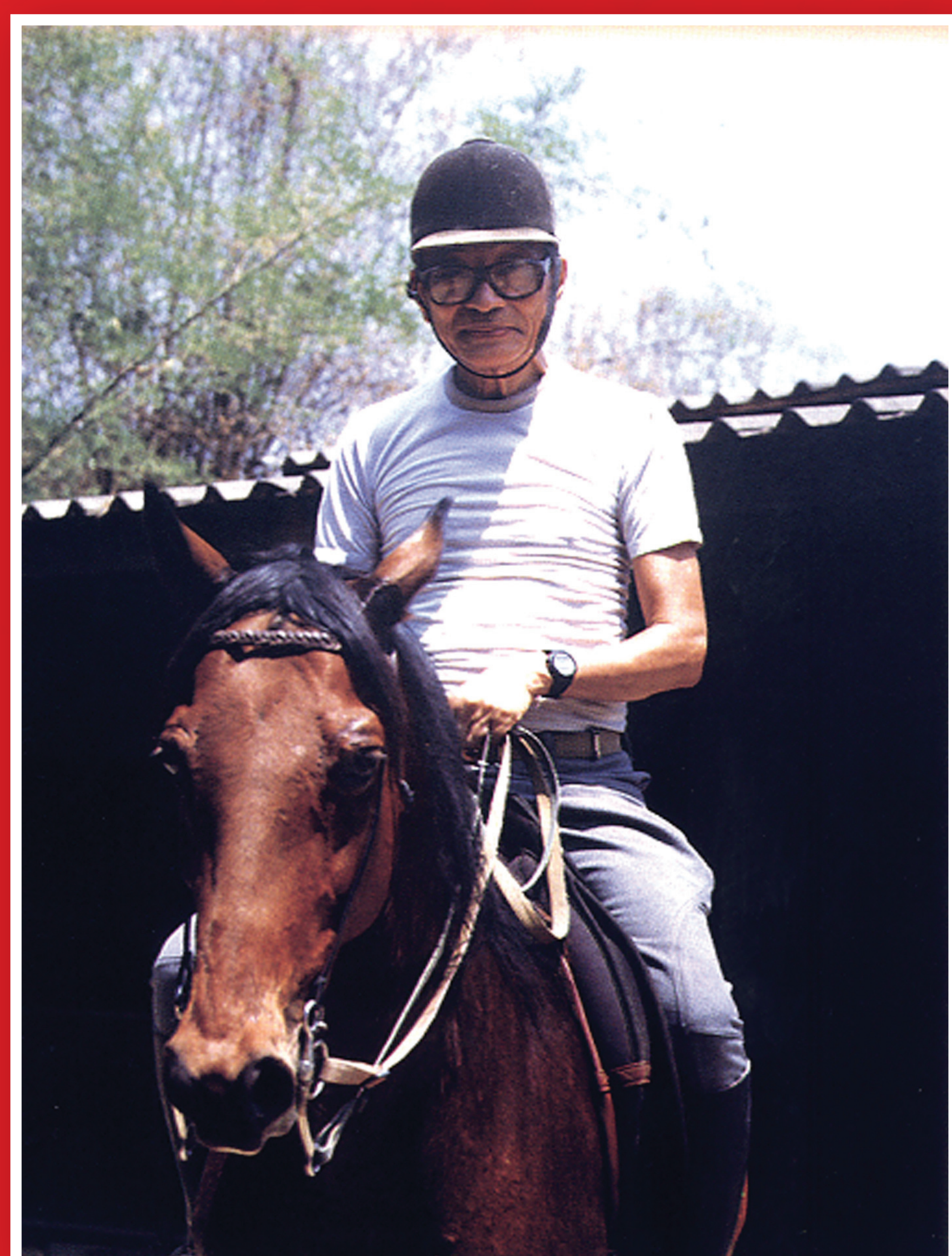
สุชา ฉายเหมือนวงศ์ (วิชาพื้นฐานศิลปศาสตร์ รุ่น 1)

“กอรปด้วยวิสัยทัศน์ก้าวไกล ท่านสอนให้ศิษย์รอบรู้ทุกสาขา
กอรปด้วยจิตอาารมีเมตตา ตรึงอุราศิษย์น้อมอภิวันท์”
จूरัรต์นั ่น่งแ่น่ว (ศิลปศาสตร์ รุ่น 7)

“พ่อเป็นครูอยู่จุพายุ แต่สั่งให้ลูกเข้าธรรมศาสตร์ เพราะ
ศรัทธาในอาจารย์อดุลและหลักสูตรพื้นฐานปีหนึ่งที่มีสอนที่
ธรรมศาสตร์เพียงแห่งเดียว เข้ามาแล้วจึงได้รู้ว่ายังมีเรื่องที่ต้อง
เรียนต้องรู้อีกมากมายนัก หลักสูตรพื้นฐานของอาจารย์อดุลได้
ปลูกฝังพื้นฐานการเฝ้าหาความรู้สู่ชีวิตมาจนทุกวันนี้ นับเป็นบุญ
ที่ได้เป็นลูกศิษย์ท่าน”

159710 (ศิลปศาสตร์ สาขารรณคคืและภาษาอังกฤษ)

“ประทับใจในปรัชญาการศึกษาของท่านอาจารย์อดุล ไม่
เป็นการเสียเวลาเลยที่ได้เรียนหลักสูตรพื้นฐาน กลับเห็นว่าเป็น
กำไรที่ได้ shop around ก่อนที่จะเลือกเรียนสาขาวิชาเฉพาะ”
รุ่งทิพย์ ่น่อวโนทยาน (ศิลปศาสตร์ สาขารรณารักษศาสตร์)

ประวัติ

เกิด

25 สิงหาคม พ.ศ.2469

การศึกษา

- พ.ศ.2487-8 เตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
- พ.ศ.2492 ปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต
- พ.ศ.2494-5 ปริญญามหาบัณฑิต Georgetown University, Washington, DC. ประเทศสหรัฐอเมริกา
- พ.ศ.2495-6 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตสาขา International Law and Relations. American University, Washington, DC. วิทยานิพนธ์ The impact of aviation on the conception of territorial sovereignty.
- พ.ศ.2503 วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 3

การรับราชการ

- พ.ศ.2491-3 ประจำแผนก กองสหประชาชาติ
กรมการเมืองตะวันตก กระทรวงการต่างประเทศ
- พ.ศ.2497-8 ผู้ช่วยที่ปรึกษากฎหมาย สำนักงานที่ปรึกษากฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ
- พ.ศ.2498-2501 อาจารย์ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และหัวหน้าฝ่ายวิจัย
- พ.ศ.2502-7 เลขาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.2505-17 คณบดีคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.2509-12 ศาสตราจารย์ด้านการวางแผนสังคม
สถาบันสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาและ
การวางแผนเศรษฐกิจแห่งเอเชีย
- พ.ศ.2515 รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.2516-7 รักษาการตำแหน่งอธิการบดี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.2518-22 อธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พ.ศ.2519-20 รักษาการคณบดี คณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พ.ศ.2524-30 ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีศึกษา
แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- พ.ศ.2529-32 นายกสภามหาวิทยาลัยศิลปากร

การสอน

- กฎหมายระหว่างประเทศ
- กฎหมายระหว่างประเทศทางทะเล
- ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- การบริหารและองค์การระหว่างประเทศ
- หลักรัฐประศาสนศาสตร์
- ระเบียบวิธีวิจัย
- ทฤษฎีทางการเมืองตะวันตก
- ปัญหาทางปรัชญา
- การวางแผนพัฒนาสังคม
- กฎหมายและการจัดการสิ่งแวดล้อม

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ.2522 ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พ.ศ.2524 ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.2530 โล่เกียรติคุณจากซีมีโอ (SEAMEO)
- พ.ศ.2534 เข็มเกียรติยศจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.2536 โล่เกียรติคุณจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี
และสิ่งแวดล้อม
- พ.ศ.2538 ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พ.ศ.2539 รับพระราชทานเกียรติบัตรบุคคลดีเด่นของชาติ
สาขานุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- พ.ศ.2541 โล่เกียรติคุณจากกระทรวงศึกษาธิการ

